

Η μαθητεία και ο ιδιαίτερος ρόλος της, στη μετάβαση από το σχολείο στην εργασία: απαραίτητες προϋποθέσεις

Η ΓΣΕΕ θεωρεί ότι η ποιοτική μαθητεία αποτελεί ένα βασικό στρατηγικό εργαλείο για την επιτυχή μετάβαση από την εκπαίδευση στην απασχόληση, αλλά και τη διαμόρφωση ενός θετικού ισοζυγίου προσφοράς και ζήτησης δεξιοτήτων στην αγορά εργασίας.

Ένα στρατηγικό εργαλείο, δηλαδή, και για την καταπολέμηση της νεανικής, της διαρθρωτικής και της μακροχρόνιας ανεργίας που αποκτά ακόμη κρισιμότερη σημασία στην Ελλάδα με:

- σχεδόν 1 στους 2 (49,1%) νέους να είναι εκτός αγοράς εργασίας,
- το 26,6% της ηλικιακής ομάδας 15 έως 24 ετών να είναι μακροχρόνια άνεργοι και
- το 17,2% να καταγράφονται ως NEET (εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης) αντιμετωπίζοντας έντονη απειλή μη αναστρέψιμης κοινωνικής και επαγγελματικής περιθωριοποίησης.

Στη χώρα μας, η μαθητεία και η πρακτική άσκηση ως θεσμός υπηρετείται και υλοποιείται με επιτυχία από το 1952.

Εστιάζοντας στο δυικό σύστημα μαθητείας η προσφορά των Σχολών Μαθητείας του ΟΑΕΔ είναι διαχρονική και αναμφισβήτητη, γεγονός που πιστοποιεί και ο υψηλός δείκτης επαγγελματικής απορροφητικότητας των αποφοίτων τους από τις επιχειρήσεις στις οποίες μαθητεύουν.

Σε αυτό το πλαίσιο θα θέλαμε να επισημάνουμε ορισμένα σημεία του Ν. 4336/2015 σε συνέχεια των σχετικών διατάξεων του ν. 4186/2013, και την θεσμοθέτηση του επί πλέον έτους μαθητείας για τους αποφοίτους των ΕΠΑ.Λ. που θα οδηγεί στη λήψη πτυχίου ειδικότητας EQF 5 αντί EQF 4 που αποδίδεται με την ολοκλήρωση της τριετούς φοίτησης στα ΕΠΑ.Λ.

Μέχρι σήμερα οι θέσεις μαθητείας εξαντλούνταν στις εκροές από τις Επαγγελματικές Σχολές του ΟΑΕΔ, και τόσο ο αριθμός των θέσεων, όσο και οι προδιαγραφές ποιότητας διασφάλιζαν σε ικανοποιητικό βαθμό την απαραίτητη ισορροπία και εύρυθμη λειτουργία της αγοράς εργασίας.

Με δεδομένη, όμως, και τη σημερινή κατάσταση απορρύθμισης της αγοράς εργασίας, η προοπτική παροχής υπερδεκαπλάσιων θέσεων μαθητείας γεννά ισχυρούς προβληματισμούς, κινδύνους και συνειρμούς για τη λειτουργία της μαθητείας

- είτε ως μοχλού υποκατάστασης της υφιστάμενης εργασίας ή των αναγκών για εργατικό δυναμικό με φθηνότερη και χωρίς πλήρη δικαιώματα απασχόληση
- είτε ως μέσου καταστρατήγησης θεμελιωδών εργασιακών και ασφαλιστικών δικαιωμάτων.

Θα δημιουργούσε έντονους προβληματισμούς ακόμη και αν αυτός ο τεράστιος αριθμός θέσεων αφορούσε μόνο το οργανωμένο σύστημα του ΟΑΕΔ, πολλών δε μάλλον τώρα που συνδέεται με την επέκταση και άλλων συστημάτων.

Πέραν των παραπάνω και προκειμένου να υπάρξει ενεργή συμμετοχή των συντελεστών της αγοράς, οποιαδήποτε, μεταρρύθμιση στο χώρο της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης προϋποθέτει και απαιτεί τον ενεργό ρόλο των κοινωνικών εταίρων σε όλη την αλυσίδα, από τη διαβούλευση για τη στόχευση και το σχεδιασμό έως την υλοποίηση και την αξιολόγηση.

Η ανάγκη αναβάθμισης του θεσμού της μαθητείας και της πρακτικής άσκησης είναι αίτημα, όχι μόνο της ΓΣΕΕ, αλλά και σύσσωμων των εθνικών εργοδοτικών οργανώσεων.

Η ποιοτική μαθητεία, με την κατάλληλη αρχιτεκτονική, έχει τη δυναμική να παράξει πολλαπλασιαστικά οφέλη για τους εκπαιδευόμενους και τις επιχειρήσεις

με προστιθέμενη αξία για το σύνολο της αγοράς εργασίας και της πραγματικής οικονομίας.

Απαραίτητα συστατικά της, μεταξύ άλλων, είναι:

- η εμπέδωση μιας νέας κουλτούρας γύρω από τη μαθητεία μέσα από τη λογική της επένδυσης στο ανθρώπινο δυναμικό, και όχι με την οπτική της φθηνής ή ανέξοδης κάλυψης αναγκών για προσωπικό,
- η θεσμοθέτηση όρων και προϋποθέσεων που θα περιφρουρούν το περιεχόμενο της μαθητείας από καταχρηστικές πρακτικές,
- η ύπαρξη ενός σαφούς θεσμικού και νομικού πλαισίου,
- ο έλεγχος, η διασφάλιση και η αξιολόγηση της ικανότητας των επιχειρήσεων να λειτουργήσουν και ως χώροι μάθησης,
- ο σεβασμός και η τήρηση των εργασιακών δικαιωμάτων,
- η αναγνώριση και πιστοποίηση των επαγγελματικών προσόντων.

Κατά αυτόν τον τρόπο:

- Οι εκπαιδευόμενοι θα αποκτούν πρόσβαση στις κατάλληλες γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες ώστε να ανταποκριθούν με επιτυχία σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο παραγωγικό περιβάλλον ενδυναμώνοντας την επαγγελματική τους ταυτότητα και ωριμότητα, αλλά και τη θέση τους στην αγορά εργασίας.
- Οι επιχειρήσεις θα αποκτούν πρόσβαση σε ένα επαρκώς εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό ικανό ενισχύοντας την παραγωγικότητα και την προσαρμοστικότητά τους.

Τα οφέλη αυτά διαχέονται και διατρέχουν την αντιμετώπιση της ανεργίας και της επαπειλούμενης ανεργίας, την ενίσχυση της κινητικότητας, την κατοχύρωση των επαγγελματικών δικαιωμάτων και τη ρύθμιση των εργασιακών σχέσεων, την υγιή αύξηση της ανταγωνιστικότητας της εθνικής οικονομίας.

Στο πλαίσιο της ποιοτικής αναβάθμισης της μαθητείας, αλλά και της αντιμετώπισης των δυσκολιών που παρουσιάζονται στην υλοποίησή της προτείνουμε τα παρακάτω:

1. **Δημιουργία Μητρώου Επιχειρήσεων** οι οποίες είναι κατάλληλες να δεχθούν μαθητευόμενους. Οι επιχειρήσεις αυτές πρέπει να εξασφαλίζουν τον κατ' ελάχιστο εξοπλισμό και λοιπές υποδομές προκειμένου να ανταποκριθούν στις προϋποθέσεις και τους όρους του συμβολαίου μαθητείας. Πρέπει να διευκρινίσουμε ότι δεν μιλάμε για διαδικασία πιστοποίησης ούτε για μια γραφειοκρατική διαδικασία, απλά με μια επίσκεψη ενός κατάλληλου υπαλλήλου ή άλλο τρόπο να διαπιστώνεται η ετοιμότητα της επιχείρησης για μαθητεία. Στην περίπτωση Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων με μικρό εύρος δραστηριοτήτων, θα μπορούσε να διερευνηθεί η δυνατότητα δημιουργίας δικτύου, ώστε ένας εκπαιδευόμενος να υλοποιεί την μαθητεία του σε σειρά επιχειρήσεων, λαμβάνοντας τεχνογνωσία για διαφορετικό μέρος του αντικειμένου σπουδών από την κάθε επιχείρηση.
2. **Η επιμόρφωση του «Εκπαιδευτή / Επόπτη» από την πλευρά της επιχείρησης** ο οποίος θα αναλάβει την καθοδήγηση και παρακολούθηση της μαθητείας του εκπαιδευόμενου. Το άτομο που θα αναλάβει να υλοποιήσει το περιεχόμενο του συμβολαίου μαθητείας θα πρέπει με μια ολιγόωρη κατάρτιση να ενημερωθεί κατάλληλα για το εκπαιδευτικό σύστημα, το σύστημα μαθητείας, τις υποχρεώσεις της επιχείρησης και των εκπαιδευόμενων και λοιπά θέματα που θα διευκολύνουν τον ποιοτικό έλεγχο και την αξιολόγηση.
3. **Η σύνταξη του συμβολαίου μαθητείας** θα πρέπει να είναι αντικείμενο διαλόγου και συμφωνίας με τους κοινωνικούς εταίρους, ώστε να αναδεικνύονται οι υποχρεώσεις και δεσμεύσεις των μερών στα ποιοτικά στοιχεία του συμβολαίου και της διαδικασίας μαθητείας, με σαφείς εκπαιδευτικούς στόχους και καθήκοντα. Επιπλέον, το συμβόλαιο θα διασφαλίζει την εκπαιδευτική ποιότητα,

συμπεριλαμβανομένης της συμβατής σύζευξης αντικειμένου εκπαίδευσης με τη θέση στην επιχείρηση. Επιπρόσθετα, το συμβόλαιο μαθητείας θα εξασφαλίζει τα δικαιώματα τόσο των μαθητευόμενων όσο και των ήδη εργαζόμενων στις επιχειρήσεις που αναλαμβάνουν να λειτουργήσουν ως χώρος μαθητείας. Αυτό το συμβόλαιο μαθητείας χρειάζεται να περιλαμβάνεται σαφώς στο θεσμικό πλαίσιο για την μαθητεία.

4. **Η ύπαρξη παρατηρητή - εκπρόσωπου από το σωματείο εργαζομένων** εφόσον υπάρχει. Η υποκατάσταση των υφιστάμενων μόνιμων θέσεων εργασίας από μαθητευόμενους ή η επιδίωξη για εργατικό δυναμικό με φθηνότερη και χωρίς πλήρη δικαιώματα απασχόληση, είναι μια δυσλειτουργία η οποία εμφανίζεται σε επιχειρήσεις οι οποίες δεν βλέπουν την μαθητεία ως μια παραγωγική και αναπτυξιακή διαδικασία της οποίας τα οφέλη θα επιστρέψουν σ' αυτούς αλλά ως ευκαιριακή περίπτωση μείωσης της εργατικής δαπάνης. Η παρουσία του παρατηρητή από το σωματείο των εργαζομένων, η οποία μπορεί να υλοποιείται βάσει συγκεκριμένου πρωτοκόλλου, θα αποτρέψει τέτοια φαινόμενα, και θα εξασφαλίσει παράλληλα την τήρηση του περιεχομένου του συμβολαίου μαθητείας, υπό την έννοια ότι ο μαθητευόμενος θα εργάζεται και θα εκπαιδεύεται σε συγκεκριμένα εργασιακά καθήκοντα και όχι σε βοηθητικές δουλειές εκτός αυτών που πρέπει να εκτελέσει. Σε δεύτερο επίπεδο, η παρακολούθηση αυτή της μαθητείας συνεισφέρει στο να δίνεται η πιθανότητα απορροφητικότητας στο αντικείμενο κατάρτισης και επαγγελματικής αποκατάστασης των μαθητευόμενων στην επιχείρηση όπου υλοποιούν τη μαθητεία, αποτρέποντας την υποκατάστασή τους από νέους μαθητευόμενους.
5. Τα **προγράμματα σπουδών** να καθορίζονται βάσει **διερεύνησης αναγκών της αγοράς εργασίας**. Στην περίπτωση ύπαρξης **επαγγελματικού περιγράμματος** πάνω στην ειδικότητα, είναι απαραίτητη η σύνδεση του προγράμματος σπουδών με το περίγραμμα.
6. Η ολιστική προσέγγιση στο σύστημα της μαθητείας, το οποίο περιλαμβάνει **Συνοδευτικές και Υποστηρικτικές Υπηρεσίες**, χρειάζεται να υλοποιείται από όλους τους φορείς με προγράμματα μαθητείας / μάθησης στον χώρο εργασίας ως μέρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Σημαντικό είναι, και με βάση τον επαγγελματικό προσανατολισμό που προσφέρει το εκάστοτε εκπαιδευτικό ίδρυμα, να δίνεται δυνατότητα εκπαιδευτικού **επαναπροσανατολισμού** των μαθητευόμενων σε άλλα αντικείμενα στην περίπτωση που το επιθυμούν.
7. Υπάρχει ανάγκη **ελκυστικότητας και αλλαγής νοοτροπίας απέναντι στη μαθητεία**, τόσο σε επίπεδο οικογένειας όσο και σε επίπεδο επιχειρήσεων. Πιο συγκεκριμένα, στις οικογένειες χρειάζεται να μην αντιμετωπίζεται η μαθητεία ως υποδεέστερη εκπαιδευτική και επαγγελματική επιλογή για τους «λιγότερο ικανούς» μαθητές. Αυτό θα βοηθούσε και στην αλλαγή νοοτροπίας των επιχειρήσεων προς αυτήν και την αντιμετώπισή της από τις επιχειρήσεις ως εκπαίδευση και όχι υποκατάσταση εργασίας. Για τον στόχο αυτό, θα μπορούσε να υλοποιηθεί **καμπάνια ενημέρωσης** για την μαθητεία. Με αυτόν τον τρόπο θα προωθηθεί η αντιμετώπιση της μαθητείας ως ισότιμη με τις άλλες εκπαιδευτικές διαδρομές, αλλά και θα υποστηριχθεί και η ποιοτική της εφαρμογή, καθώς τόσο οι μαθητευόμενοι όσο και οι επιχειρήσεις θα έχουν αναβαθμισμένες προσδοκίες από την μαθητεία.
8. Βασικό στοιχείο για τη διασφάλιση της ποιότητας της μαθητείας είναι η **υλοποίηση συστηματοποιημένης παρακολούθησης και αξιολόγησής της**. Το σύστημα παρακολούθησης και αξιολόγησης της μάθησης μέσω της μαθητείας χρειάζεται να **βασίζεται σε συγκεκριμένη μεθοδολογία και εργαλεία**. Προτείνεται η μεθοδολογία να παρακολουθεί και να αξιολογεί την μάθηση από διαφορετικές οπτικές – αυτή του εκπαιδευτή και αυτή του επόπτη μέσα στην επιχείρηση.

9. Είναι σημαντικό να διασφαλιστεί η **αξιοπρεπής αποζημίωση των μαθητευόμενων** σε όλους τους φορείς υλοποίησης μαθητείας / μάθησης στον χώρο εργασίας ως μέρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας.
10. **Δικτύωση και διακυβέρνηση** μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων φορέων (Υπουργείο Εργασίας, Υπουργείο Παιδείας, ΟΑΕΔ, κοινωνικοί εταίροι κ.λπ.) ώστε με δομημένη σχέση να διαμορφωθεί ενιαία αντίληψη και λειτουργία στα θέματα της μαθητείας.

Η υλοποίηση των παραπάνω είναι απαραίτητη για την ποιοτική αναβάθμιση του θεσμού της μαθητείας στην Ελλάδα. Εν μέσω όλων των εξελίξεων και του ενδιαφέροντος που έχουν επιδείξει οι κοινωνικοί εταίροι γενικά -και η ΓΣΕΕ ειδικότερα- για το θεσμό αυτό και τη σύνδεσή του με την κοινωνία και την αγορά εργασίας, η Σύσταση Εθνικής και Τεχνικής Επιτροπής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Κατάρτισης και Μαθητείας μέσω του νόμου 4485/2017 αποκλείει τη συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων από τις επιτροπές αυτές. Σε αντίθεση με τις διεθνείς τάσεις αλλά και τις προηγούμενες διακηρύξεις του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου για την Αναβάθμιση της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης και της Μαθητείας, που κρίνουν τη συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων στον σχεδιασμό και την υλοποίηση της επαγγελματικής εκπαίδευσης και της μαθητείας ως απαραίτητη, το νέο νομοθετικό πλαίσιο θέτει ως μόνα όργανα συντονισμού και παρακολούθησης της εφαρμογής των δράσεων αυτών τα σχετικά υπουργεία και δημόσιοι φορείς. Εν κατακλείδι, η αλλαγή της νομοθεσίας και ο κοινωνικός διάλογος / διακυβέρνηση είναι η πρώτη προϋπόθεση για την ποιοτική αναβάθμιση της μαθητείας στην Ελλάδα.